

Tüketerek tükenen insanlık

ENİS DOKO

Eğer insanlık şu anki gibi yaşamaya devam etmek istiyorsa, yani tüketimde herhangi bir değişikliğe gitmezse, dünyanın ihtiyacımızı karşılaması için nüfusun 4,5 milyara düşmesi lazım.

DOSYA

Paskalya adası pasifik okyanusunda ufacak bir adadır. Ada bağlı olduğu Şili'den 3 bin 700 km uzaktadır, en yakın yaşanılabilir ada ise 2 bin km uzaktaki Pitcairn Adası'dır. Bu izole adada yaşam olmadığını ya da varsa da birkaç bin kişiye ev sahipliği yapan bu adanın ilginç olmadığını düşünebilirsiniz. Ancak adada 1250 ile 1500 yılları arasında yapılan ve Moai olarak bilinen 900'den fazla devasa oyma taş heykeller mevcuttur. Bu heykeller 10 metre yüksekliğe çıkabilmekte, 80 tondan fazla ağırlığa ulaşabilmektedir. Adada bulunan ama hala okunamayan, muhtemelen tüm medeniyetlerden bağımsız bir şekilde geliştirilen Rongorongo isimli yazının da destekleyeceği gibi bu küçük adaya sıkışmış büyük bir medeniyetle karşı karşıyayız. Adada heykeller yapıldığı zaman Rapa Nui ismi ile anılan 17 bin 500 civarında bir nüfus yaşamaktaydı.

1722'de Avrupalılar adaya geldikleri zaman ise neredeyse bu rakamın onda biri bir nüfusla karşılaştılar. Daha da ilginç heykel üretiminin durmuş olması ve kalan insanların heykellerin nasıl yapıldığını ya da hareket ettirildiğini hatırlamamalarıydı. Çok sayıda heykel tamamlanmadan bırakılmıştı ki bunlardan biri bitirilse 150 tonu bulacaktı. İyi ama bu 200 yılda ne olmuştu da bu büyük medeniyet yıkılmış, nüfusu böyle sert biçimde düşmüş, heykeller bitirilmeden bırakılmıştı.

Çoğu tarihçiye göre bunun cevabı heykellerin kendilerinde yatıyor. Kabileler aralarında heykellerle "gösteriş" yarışına

girmiş ve sürekli daha büyük ve güzel heykeller üretmeye uğraşmıştı. Heykelleri taşımak ve yapmak için tahta olmazsa olmazdı, dolayısı ile heykel yapımı çok sayıda ağacı kesmeyi gerektiriyordu. Öyle bir gün geldi ki adadaki son ağaç da kesildi! Nitekim Avrupalılar geldiğinde adada hiç ağaç göremediler, oysa bilimsel incelemeler geçmişte adada orman olduğuna işaret ediyor.

Sürekli daha fazla heykel yapma hırsı ağaçların sonunu getirmiş, ağaçların sonlanması da büyük bir ekolojik felakete yol açmıştı. Bu felaket iç savaşlara, kıtlığa, hatta yamyamlığa yol açtı. Nihayetinde bu büyük medeniyet tarih sahnesinde kendi tüketim hırsının yol açtığı çevre felaketi sonucunda yok oldu.

Kaynakları sınırlı ufacak bir gezegen

Yaşadıkları küçücük adaya sıkışmış bu toplumun hikâyesi bize ürkütücü gelebilir, ama kanaatimce bu hikâye aslında tüm insanlığın hikâyesidir. Belki biz kaynakları sınırlı ufacak bir adada sıkışık değiliz, ama güneş etrafında dönen ve yine kaynakları sınırlı bir ufacak bir gezegende hapis durumdayız. Ve Rapa Nui gibi biz de geleceği çok düşünmeden sadece tüketiyoruz. Ve böyle devam edersek sonumuzun onlardan farklı olacağını düşünmek için hiçbir gerekçemiz yok.

Bu yıl insanlık tüm tarihteki en büyük nüfusu olan 8 milyara ulaştı. 200 bin yıllık tarihimizde bugüne kadar toplamda 117 milyar insanın yaşadığı bilgisi çerçevesinde bu rakamın büyüklüğünü daha iyi anlayabiliriz. Üstelik nüfus

ÇAĞIMIZDAKİ İSRAFIN ARKASINDA ESKİ DÜŞÜNÜRLE RİN FARKINDA OLMADIĞI YENİ BİR MANEVİ HASTALIK VAR: AŞIRI TÜKETİM ÇILGINLIĞI. İNSANLIĞIN EKONOMİK OLARAK İYİ DURUMDAKİ KISMI HEDONİST BİR KISKAÇ İÇERİSİNDE...

artmaya devam ediyor ve siz bu yazıyı bitirdiğiniz zaman nüfus bin 500'den fazla artacak. Tabii nüfus arttıkça bu nüfusu beslemek için gereken yemek ve temiz su miktarı artıyor ve ne yazık ki dünyamızın sağlayabileceği kaynaklar sınırlı. Peki, dünyamız ne kadar insan için yeterli kaynak sağlayabilir?

Yıllık Dünya Limit Aşım Günü bu yıl 28 Temmuz'du. Dünya Limit Aşımı Günü, belirli bir yılda insanlığın ekolojik kaynaklara olan talebinin, dünyanın o yılda yeniden üretebileceğini aştığı tarihi işaret eder. Bu açığı, ekolojik kaynakların stoklarını tasfiye ederek ve başta atmosferdeki karbondioksit olmak üzere atıkları biriktirerek kapatıyoruz. Diğer bir deyişle 28 Temmuz'da dünyanın o yıl yeni ürettiği yiyecek ve kaynağı tükettik, geri kalan günlerde gelecek yılların kaynaklarından yiyoruz.

"Taşıma kapasitesi"nin üstüne çıkılırsa...

Bu veriler Global Footprint Network tarafından sağlanıyor. Tabii bu durumun bu şekilde devam edemeyeceğini söylememe gerek yok. Bütün insanlık bu şekilde tüketmeye devam ederse 1,75 dünyaya ihtiyacımız var! Tüketim rakamları ülkeden ülkeye değişiyor: En çok tüketen ülke 10 Şubat Limit Aşım Günü ile Katar. ABD için Limit Aşım Günü 13 Mart, bu da herkes ABD'liler kadar tüketirse 5 dünyaya ihtiyacımız olduğu anlamına geliyor! Türkiye için Limit Aşım Günü bu yıl 22 Temmuz'du, bu da hemen hemen dünya ortalamasında tükettiğimiz anlamına geliyor, ancak bu rakam çok fazla!

İSRAF EDİLEN YİYECEKLER YAKLAŞIK 1,4 MİLYAR HEKTARLIK TARIM ARAZİSİNİN İSRAF EDİLDİĞİ ANLAMINA GELİYOR. BU DÜNYADAKİ TARIM ALANININ YÜZDE 28'İNE TEKABÜL EDİYOR. KISACA ABD VE HİNDİSTAN'DAN DAHA BÜYÜK BİR ALAN, ASLA YENMEYEN YİYECEKLER YETİŞTİRMEK İÇİN KULLANILIYOR!

Ekoloji bilimi herhangi bir avcı tehdidinden kurtulmuş türlerle ilgili bize önemli şeyler söyler. Bu canlılar girdikleri alanda çok hızlı bir şekilde, üstel büyüme ile büyüyecektir. Tabii bu büyüme sonucunda kaynakları da hızla tüketmeye başlayacaktır. Bu büyüme bir noktada bu canlıların, ortamın destekleyebileceği maksimum canlı sayısı olan "taşıma kapasitesi"nin üstüne çıkacaktır. Bu analiz elbette insanlar için de geçerlidir, çağdaş tıp ve teknoloji sayesinde insan nüfusunu düşüren olgular büyük oranda kırılmış ve 1900'lerden sonra insanlık üstel bir büyüme sürecine girmiştir.

Taşıma kapasitesi üstüne çıkdıktan sonra kaynaklar sürekli azalmaya başlar ve katastrofik bir çöküş gerçekleşir. Kalan sınırlı kaynak için şiddetli bir rekabet dönemi başlar. Nüfus hızla azalır ve çok sayıda canlı ölür. Bu rekabet dönemi sadece çevreye en iyi uyum sağlayanların hayatta kalması ile sona erer. Nüfus tekrar artmaya başlar ama artık taşıma kapasitesine yaklaşamaz. Bu durum insanlar için geçerli olacak mı? Eğer çözüm üretilmezse muhtemelen evet!

Peki bu gelen global kriz nasıl çözülebilir? Karşımıza iki temel seçenek çıkıyor: Ya nüfusu radikal bir şekilde düşürmek ya da tüketimi azaltmak. Eğer insanlık şu anki gibi yaşamaya devam etmek istiyorsa, yani tüketimde herhangi bir değişikliğe gitmezse, dünyanın bizim tüketim ihtiyacımızı karşılaması için nüfusun 4,5 milyara düşmesi lazım. Bu da 40 yıl önceki dünya nüfusuna dönmemiz gerektiği anlamına geliyor. Bu yakın zamanda pek mümkün görünmüyor.

Çözümlerden biri vegan beslenme

Bir diğer olası çözüm dünya büyüklüğünde bir başka kaynakları olan yaşanılabilir bir gezegen bulmamız ve nüfusun yarısını oraya taşımamız. Böyle bir gezegen bilmediğimiz gibi insanları oraya taşıyacak teknoloji ve kaynağa da sahip değiliz. Dolayısıyla tüketimimizi düşürmeden krizden kaçınmamız mümkün görünmüyor.

Tüketimi azaltmamız gerekiyorsa bunu nasıl yapabiliriz? Burada devletlere çok iş düşüyor. Ancak birey olarak ilk önemli adım et tüketimini azaltmaktan geçiyor. Özellikle Avrupa, ABD ve Avustralya'nın et tüketimini ciddi bir şekilde azaltması gerekiyor. Et endüstrisi küresel ısınmanın ana kaynağı olan sera gazlarının bir numaralı kaynağı, sera gazlarının yüzde 58'i et tüketimi kaynaklı. Yine hava ve su kirliliğinin de bir numaralı faktörü et tüketimi, hava kirliliğinin yüzde 56'sı, su kirliliğinin yüzde 57'si et-süt endüstrisi kaynaklıdır. İçilebilir suyun yüzde 33'ü et endüstrisi tarafından tüketilmektedir. Ekilebilir toprağın yüzde 83'ü hayvanları beslemek için kullanılmaktadır; yani tahıl, sebze ve meyve üretimine ayırdığımız alanların 5 katını hayvancılığa ayırıyoruz.

DOSYA

Buna karşın et endüstrisi insanların tükettiği kalorinin yüzde 18'ini, tükettiği proteinin yüzde 37'sini karşılıyor. Bitkisel beslenme 5 katı daha az tarım alanı tüketirken, et ürünlerinden 5 katı daha çok insan doyuruyor ve 2 katı daha çok protein sağlıyor! Bütün dünyanın vegan beslenmeye geçmesi durumunda dünyamız rahatlıkla 10 milyar insanı kendini yenileyerek besleyebilir. Böylesi bir dönüşüm hem coğrafi hem kültürel algı hem de alışkanlıklardan dolayı pratik olarak mümkün olmasa da et tüketiminin özellikle Batı ülkelerinde azaltılması makul bir hedefdir.

Cinayet gibi bir israf

Diğer önemli bir önlem israfın önlenmesi... İslam dini açıkça israfı yasaklar: "Ey Âdemoğulları! Her mescide gidişinizde güzel giysilerinizi giyin ve yiyeğin, fakat israf etmeyin, çünkü Allah israf edenleri sevmez." (A'râf Suresi 31. Ayet). İsfraf geçen yüzyıllarda ahlaki bir zaaf olarak okunabilirdi, ancak günümüzde insanların açlıktan ölümüne yol açan büyük bir kusur olarak görülmelidir. Üretilen yiyeceğin üçte biri israf edilmektedir, bu yaklaşık olarak insanların tüketebildiği 1,3 milyar ton yiyeceğin çöpe atılması demek. 800 milyondan fazla insanın açlık ve yetersiz beslenmeden mustarip olduğu bir dünyada gıda israfı başlı başına bir cinayettir. Tüm bu insanlar, ABD ve Avrupa'da israf edilen gıdanın dörtte birinden daha azıyla beslenebiliyor. Gıda israfı ne yazık ki üretimden, toplamaya, taşımadan, pazarlamaya her aşamada gerçekleşir. Etkili tarım ve taşıma yöntemleri geliştirmek bu israfın önüne geçebilir.

Sadece çöpe attığımız için çok miktarda yiyecek de kaybolur. İsfraf edilen gıdaların yüzde 35'i süpermarketler, mağazalar ve haneler tarafından tüketilmeden atılıyor. Çoğu hala yenebilecek bu gıdalar ya akılsız tüketim sebebiyle ya da fakirlerle paylaşmak yerine atıldığı için yok oluyor.

Üstelik bu israflar sadece gıda kaybı olarak okunmamalıdır. Atılan yiyecekler atmosfere 3,3 milyar ton karbondioksit salımına yol açmakta, dolayısıyla küresel ısınmaya doğrudan katkı sağlamaktadır. Gıda üretimi ciddi temiz su tüketimini gerektiriyor, ancak çöpe atılan gıdalarla her yıl 250 kilometreküp su israf ediliyor. 2050 yılında 4 milyar insanın temiz suya ulaşamayacağı bilgisi karşısında bu kaybın ciddiyeti çok daha iyi anlaşılabilir.

İsfraf edilen yiyecekler yaklaşık 1,4 milyar hektarlık tarım arazisinin israf edildiği anlamına geliyor. Bu dünyadaki tarım alanının yüzde 28'ine tekabül ediyor. Kısaca ABD ve Hindistan'dan daha büyük bir alan, asla yenmeyen yiyecekler yetiştirmek için kullanılıyor!

Hedonist bir kıskaç

Ancak israf sadece yenmeyen gıdalarla sınırlı değil, geri dönüştürmediğimiz her geri dönüştürülebilir ambalaj kıymetli bir kaynağın israfı anlamına geliyor. Ya da zaten telefonumuz çalışırken, sırf yeni modeli çıktı diye yeni telefon almamız da israf. Giyemeyeceğimiz kadar çok elbise almamız, ya da toplu taşıma ile gidebileceğimiz bir yere şahsi aracımızla gitmemiz de israf.

BÜTÜN İNSANLIK BU ŞEKİLDE TÜKETMEYE DEVAM EDERSE 1,75 DÜNYAYA İHTİYACIMIZ VAR! ABD İÇİN LİMİT AŞIM GÜNÜ 13 MART, BU DA HERKES ABD'LİLER KADAR TÜKETİRSE 5 DÜNYAYA İHTİYACIMIZ OLDUĞU ANLAMINA GELİYOR!

Çağımızdaki bu israfın arkasında eski düşünürlerin farkında olmadığı yeni bir manevi hastalık var: Aşırı tüketim çılgınlığı. İnsanlığın ekonomik olarak iyi durumdaki kısmı hedonist bir kıskaç içerisinde... Yapılan her alışveriş bizdeki haz duygusunu geçici olarak arttırıyor. Ancak bu ruh hali kısa süre içerisinde geçiyor ve yeni bir alışveriş isteğinin açlığını yaşıyoruz. Bu da haz duygusunun bu sefer daha kalıcı olacağı ümidi ile bizi yeni bir alışverişe yöneltiyor. Ancak tam tersi oluyor, çok daha çabuk boşluğa düşüyoruz. Nitekim Amerikalı psikolog Tim Kasser'in çalışmalarında gösterdiği gibi, tüketim tutkusunu bizi daha da perişan etme eğiliminde.

Peki, bu dünyadaki yaşamı yok etme ile karşı karşıya getiren tüketim tutkusunu nasıl yenebiliriz? Bir yöntem eşyalarla aramızda sıkı bağ kurmak, onların elimize ulaşma hikâyesini öğrenmek. Aramızdaki ilişkiyi güçlendirmek! Paradoksal olarak tüketim tutkusunun arkasında maddi eşyalara aşırı düşkünlük değil, aslında onlarla yeterince güçlü bir ilişki kurmamak olabilir.

İkinci önemli bir yöntem de sürüngen beynimizin etkisi ile haz peşinde alışveriş yapmaktan kaçınmak için gerçekten o ürüne ihtiyacımız olup olmadığını sorgulamak olabilir. Her alışverişte mutlaka bu soru sorulmalı, ürünü gördükten sonra en az bir gün üstünde düşünmeliyiz. Ev ahalisi ya da yakın bir dostumuza gerçekten o ürüne ihtiyacımız olup olmadığını sormak da epey faydalı olacaktır. Tüketim tutkumuz kontrol edilmezse, ne yazık ki Paskalya adasında yaşanan trajedi küresel boyutta yaşanacak.